

BOOK REVIEW

Ramona Simuț, Review of *Cosima Wagner: The Lady of Bayreuth*. By Oliver Hilmes. Translated by Stewart Spencer. Princeton, NJ: Yale University Press, Reprint Edition, 2010, paper, 400 pages, ISBN-10: 0300170904, ISBN-13: 978-0300170900.

„Doamna din Bayreuth“ și fizionomia livrescă

Cuvinte-cheie: artificiu, fizionomie, livresc, Cosima Wagner, Bayreuth

Ca orice încercare de a făuri portretul unei epoci, la fel ca al unei personalități, cu atât mai mult al uneia care întemeiază și întruchipează o întreagă tradiție culturală, și cel de față ar fi fost un proiect sortit eșecului în absența mărturiilor, documentelor, paginilor de istorie scrisă și rescrisă pe seama lui. Tocmai din această pricină, portretul feminin pe care îl propunem în cazul de față este mai degrabă escapist, în primul rând pentru că face abstracție de prețiozitatea primelor monografii manieriste apărute atât de departe în timp după dispariția modelului real. În al doilea rând, Cosima Wagner, supranumită când Wahnfried, când „stăpâna din Bayreuth“, nu va avea parte aici nici de elogiile care mențin vie amintirea ei în cadrul festivalului anual din Bayreuth, nici de remarcile caustice ale propriilor urmași, menite să întregească portretul matroanei. Fiică a lui Liszt, fostă doamnă von Bülow și mamă denaturată a copiilor lor, iar în final văduvă a lui Wagner și ideolog al antisemitismului în diaristica feminină, imaginea reală a Cosimei nu a fost, cu siguranță, ușor de redat, în pofida tuturor acestor schițe și a instantaneelor dagherotip care, la răstimpuri, o prezintă fie alături de Wagner, fie în anturajul saloanelor culturale locale și internaționale. Un singur tip de portret putea descrie unilateral personalitatea Cosimei, iar acela a fost mereu comisionat. Studiul de față este, din fericire, refractar la monotonalitatea unor asemenea artificii, de aceea jurnalul personal coroborat aici cu fragmente din imensa corespondență de arhivă îl ajută pe autor să recontureze polifonic o atare fizionomie.

Paragraful de mai sus este, în fapt, reconstituit după primele impresii, ce țin loc de introducere, ale cărții cu tentă monografică dedicată de Oliver Hilmes vieții și contribuției artistice a Cosimei Wagner îndeosebi ca matroană a casei Wagner și a Festivalului din Bayreuth. Hilmes nu face, însă, din studiul său un imn proslăvind imaginea Cosimei precum alți monografi, care fie au avut tangențe în mod direct cu văduva sau cu descendenții lui Wagner, fie au accesat într-o anumită măsură arhivele din Bayreuth și corespondența

disipată dintre aceștia și diverse personalități ale timpului. Studiul lui Hilmes este mai degrabă o monografie serializată, reconstituind atât portrete de epocă începând cu al lui Franz Liszt și al aristocratei franceze Marie d'Agoult, părinții Cosimei, și a sute de cunoscuți și, mai apoi, obișnuiți ai casei Wagner, cât și analizând mentalități în pas cu aceste portrete, astfel că în cele din urmă portretul matroanei este imposibil de privit unidirecțional. Potrivit autorului, există breșe în biografia Cosimei pe care nici cea mai documentată arhivă nu le poate feri de acuzații, impresii și suspiciuni pe care le suscită un singur gest, cuvânt sau fapt al femeii germane cu cea mai explorată, controversată, adulată și contestată existență din ultima sută de ani. Studii perspectiviste similare, venite chiar din spațiul german și având proporții aproximativ egale cu ale celui de față creionează sugestiv, sub titluri care schematizează biografia Cosimei Wagner sub tehnica portretului în portret, contrastele unei existențe în zeci de schițe variegată, pe care autorii le apropie periculos de mult de schițele lui Hilmes. Totuși, aceste studii lăsă loc, spre deosebire de cel de față, unui final particular ce rotunjește biografia în tonuri autodeterministe, chiar dacă unele, puține la număr, dovedesc nu mai puțin munca asiduă a unor umaniști de marcă, vezi voluminoasa biografie în două volume a lui Du Moulin Eckhart sau schițele lui Franz Wilhelm Beidler despre bunica sa, surse pe care și Hilmes le menționează.

Proiectul lui Hilmes este, pentru cele aproximativ 400 de pagini pe care le cuprinde, neobișnuit de amplu și condensat comparativ cu alte astfel de surse, și de o mare claritate și concentrare asupra temei anunțate: chiar și în prolog sau în primele trei capitole, unde protagoniști sunt în particular părinții Cosimei, bunica paternă și Richard Wagner, liantul din umbră este mereu Cosima, iar detaliile despre copilăria și adolescența ei fac un interesant studiu de caz asupra unei minți în formare. Subtitlurile primului capitol (O copilărie lipsită de părinți, 1837-1855) reprezintă schițe aparent tendențioase din portretul în desfășurare și sunt redată ca: ani de pelerinaj; bucuriile dragostei; suferințele dragostei; ani de fericire; prințesa; brainwashing; schimbări. La fel de sugestive și rotunde sunt temele celui de-al doilea capitol (O căsătorie de conveniență, 1855-1864), și cu ele încheiem lista exemplilor, vezi: din rău în mai rău?; autoînșelare; călătorie spre viitor; cafeaua de dimineață în Berlin; nori de furtună; pe fugă; răscumpărarea; panică de ultim moment. Dovadă că autorul țese aici în jurul portretului Cosimei este și subtitlul al cincilea din capitolul întâi, unde prințesa nu este ea însăși, ci mai degrabă prințesa poloneză de proveniență ucraniană Carolyne von Sayn-Wittgenstein, care a exercitat o influență demnă de remarcat asupra copilăriei fiicelor lui Liszt, fiind o legendă vie în relația ei de patruzeci de ani cu compozitorul. Există biografii care doar trec în revistă nume, evenimente și locuri ca într-un documentar bine structurat, dar există și câteva biografii

ale căror divagații de la un simplu document de epocă sunt istorii vii, intenționat analitice și psihologice.

Spuneam că încheiem cu exemplele date, deoarece pe la jumătatea capitolului al treilea, dedicat lui Wagner doar ca pretext, Cosima apare întregă, vorbește cu propriile-i cuvinte, iar portretul plin din finalul capitolului ține loc de amprentă distinctă a filosofiei de viață și a sensului prezenței ei în Bayreuth până la final, în 1930. Dacă, totuși, nu ne putem abține să amintim câteva subtitluri și de aici este doar pentru că expresiile le-am mai văzut undeva: Tristan și Isolda; omenesc, prea omenesc; valsul lui Mephisto; moartea la Veneția (și, da, inițialele mari lipsesc intenționat). Hilmes este tendențios de poetic până și în partea mai tehnică a biografiei sale, dar pentru cei într-adevăr interesați de anumite perioade din viața Cosimei fie aiurea, fie la vila Wahnfried, efortul său ușor spiritual este și practic. Capitolul 4 (Prima Doamnă din Bayreuth, 1883-1900), capitolul 5 (Noua eră, 1900-1914) și ultimul capitol, al șaselea (Lungul sfârșit, 1914-1930), însoțit de un epilog, înseamnă pentru biografia lui Hilmes punctul culminant și deznodământul a ceea ce, în originalul german din 2007, parafraza existența Cosimei prin titlul *Herrin des Hügels* (Regina din deal). Pe lângă date pe care le găsim, evident, în orice biografie decentă a Cosimei Wagner despre relația cu naștii și sprinjinul de care s-au bucurat chiar și urmașii ei din partea lui Hitler, captivante sunt și în aceste ultime capitole detaliile, a căror fină surprindere face din acest studiu o cercetare aparte. Aflăm, de pildă, de la servitoare sau guvernante că „matroana“ emula grija parentală verificând periodic orarul copiilor, deși rareori dedica timp educării lor, dar și că, după căsătoria acestora cu străini, Cosima și-a construit un plan elaborat de atragere a noilor veniți în familie de partea „cauzei“ pe principiul superiorității rasiale. Planul, în finalul biografiei, este definitivat de Hitler în calitate de ctitor al „noii ordini“, prin înfricoșătoarele povești aduse cu el în prag de seară în creșa familiei Wagner de la Bayreuth. Cosima a murit ascultând, alături de nepoți, istorisiri despre viitoare orori, încurajând și sperând în vizitele „omului momentului“, după cum, cu optzeci de ani în urmă, ascultase povești despre spiritul național german infiltrat dincolo de granițe. Biografia Cosimei Wagner în varianta lui Hilmes este nu atât despre o forță a naturii, cum este descrisă Wahnfried în alte portrete, sau despre moștenirea muzicală a familiei Wagner condusă de Cosima, ci despre o moștenire formată în aproape un veac și care nu se poate sustrage de la repercusiuni, fiindcă viața se măsoară prin calitatea finalului ei.

Ramona Simuț (PhD 2010, Utrecht University, the Netherlands)
GIRES Netherlands
Universitatea Emanuel din Oradea